

Autor: Kerry Bolton

Španělská občanská válka byla válkou totální, skoro doslova bojem dobra se zlem, v němž republikánské síly, sociální demokraté, komunisté a anarchisté vypalovali kostely a pobíjeli kněze i jeptišky 1] v orgiích krveprolévání, které jako kdyby ve Španělsku otevřely brány pekel. Na odpor se jim postavilo jádro staré armády vedené generálem Franciscem Francem, milice monarchistických karlistů a falangistů. Na území ovládnutých nacionalisty byly pod vedení Falangy zřízeny tzv. Auxilio Social, aby se postaraly o služby potřebné pro společenství, včetně zdravotní péče nebo zajištění ve stáří. 2]

Přestože Josého Antonia odsoudili na smrt za „pikle“, kuté údajně s povstalci z řad armády,

bylo toto spojení velice volné, jak naznačuje i odmítnutí tehdy už uvězněného Primo de Rivery kandidovat ve volbách v Cuenca po Francově boku. Josého Antonia plán rozrušil a nechal dát na vědomí, že „stáhne své jméno z každého seznamu, jenž bude obsahovat i Francovo jméno, protože odmítá jakékoliv spojení s armádní klikou“. 3]

21. února 1936 varoval José Antonio v oběžníku adresovaném vůdcům Falangy po celé zemi před „pochlebováním, činěným s cílem nalákat k účasti na spiknutích, plánech na převrat, spojením se silami ‚pořádku‘ a vším podobným“. 4] Jeho nechuť ke generálu Francovi byla natolik pronikavá, že ho nazýval „nejbázlivějším ze všech bázlivých vojáků“. Francův švagr a příznivec Falangy Serrano Suner odletěl do Tenerife přesvědčit generála, aby svou kandidaturu stáhnul. Crozier podotýká: „Levice se jen nesnadno vyrovnává s tím, že ‚fašistický generál‘ Franco rozhodně nebyl pro vůdce španělského fašismu Josého Antonia žádná *persona grata*.“ 5]

Dějiny však obvykle příliš upjatému dogmatismu nepřejí a Španělsko nemělo jiné volby než Franca – nebo rudé peklo. Spolupráce nacionalistických sil i tak však značně skřípala. Karlisté bojovali za restauraci monarchie, nechtěli však spolupracovat s *alfonsinos*. 5a] Generál Mola zase chtěl ustanovit „vojenský direktoriát“ a státní zřízení podobné tomu za generála Primo de Rivery, podobně jako Unión Militar Española. Generál José Sanjurjo pak chtěl vytvořit „nepokrytou“ vojenskou diktaturu. Falangisté zase trvali na „korporativním a syndikalistickém státě“ a i když José Antonio připustil spojení s povstalci, „zachovával si značné výhrady“. Ze své cely v Alicante hned dvakrát, 24. a 29. června, obeslal vedení Falangy s varováním před spolčováním s armádou bez jeho výslovného svolení a na každý pád je vyzýval k zachování falangistické identity: uniforem, insignií i vlajek. 6]

Osud José Antonia zůstával zprvu neznámý a hovořilo se o něm jako o *el Ausentem* – „nepřítomném“. Zahynuli i další spoluzakladatelé JONS: Onesimo Redondo padl v bitvě a Ledesma Ramos zemřel při masakru politických vězňů republikány. Den 16. listopadu 1938 vyhlásili frankisté výročí José Antoniovy smrti dnem národního smutku.

Serrano byl v lednu 1938 jmenován ministrem zahraničí ve Francově první vládě. Dlouholetý falangista Raimundo Fernandez Cuesta, v roce 1934 určen José Antoniem jako národní tajemník F. E., se stal generálním tajemníkem Falange Española Tradicionalista y de las Juntas Ofensiva Nacional-Sindicalistas (FET y de las JONS, svaz Falangy s karlisty) a ministrem zemědělství. Další přední falangista Pedro Sainz Rodriguez získal funkci ministra školství a Pedro Gonzalez Bueno se stal ministrem syndikátů. 7] Falangisté tedy zprvu i přes třenice s karlisty a armádou zastávali ve frankistickém režimu vlivné posty.

Britský spisovatel a proslulý bengálský veterán major Francis Yeats-Brown za občanské války důkladně procestoval nacionalisty držené oblasti a prohlásil, že „organizace nacionalistického Španělska je velkolepým dílem. Občané si hledí své práce, nakupují v dobře zásobených obchodech... a všeho je dostatek: mužů, jídla i víry. Začínalo mi docházet, jaké lži jsem četl v Anglii; návštěvník totiž rychle pochopil pravdu o osvobozených oblastech Španělska.“ 8] Yeats-Brown dodával, že vláda Lidové fronty nastolila dlouho připravovaný teror proti

disidentům okamžitě po vypuknutí nacionalistického povstání. Do domů lidí na seznamech vtrhly ozbrojené tlupy, hořely domy a lidé „umírali kulkou, nožem, sekerou nebo upálením zaživa – muži, ženy i děti. V Madridu bylo zavražděno na 50 tisíc lidí – a ještě víc v Barceloně. Dolní odhady počtu zabitých republikánskými hordami se pohybují kolem 300 000, zavražděných za to, že nepodporovali Lidovou frontu.“ 9]

Francovo myšlení bylo formováno i národním syndikalismem, jak dalece byl však ochotný a schopný tuto doktrínu uskutečnit, není úplně jasné. Franco roku 1936 v Salamance studoval program Falangy. 10] Když tak v dubnu 1937 vydal dekret oznamující sjednocení karlistů a falangy do Falange Española Tradicionalista y de las Juntas Ofensiva Nacional-Sindicalistas (FET), mluvil v něm o svém přání zastupovat při vedení státu všechny Španěly „prostřednictvím jejich rodinné, místní a syndikátní funkce“. Prohlásil se „vůdcem“ (*Jefe*) FET a obě milice sloučil. Jejich společnou uniformu do budoucna tvořila modrá falangistická košile a červený baret karlistů.

I když byl Franco falangismem ovlivněn, dospěl k závěru, že nikoliv falangistické hnutí, ale on sám rozhodne o implementaci doktríny – do míry, v níž to pragmatické ohledy umožní. Uznával však významný podíl Falangy na porážce levice, početnost jejich příznivců i to, že neusilovala o restauraci monarchie, do níž se kdovíjak nehrnul ani Franco. Imperativem pro něj bylo sjednocení nacionalistických organizací, bylo totiž třeba vyřešit paradoxní situaci, kdy nacionalisté, včetně vzbouřenců z řad vojska, bojovali za jednotný národ, povýšený nad třídní a stranické sváry – a současně spolu různé nacionalistické frakce vedly půtky o prosazení svých ideálů, ať už šlo o monarchisty, katolíky, autoritáře, syndikalisty nebo nějakou kombinaci výše uvedených. Předlouhý název FET měl sice obsáhnout všechna národní hnutí, syndikalismus Falangy dostal však alespoň symbolicky první pozici. Přesto ale falangistické tiskoviny nikdy nepsaly o Francovi jako o „vůdci“, ale vždy na něj odkazovaly jen jeho hodností generalissima, což naznačovalo uznání jeho dočasné vedoucí funkce ve válce s levicí, nikoliv však politické podvolení se. Franco se musel vypořádávat také s požadavky karlistů na obnovu monarchie, 11] Zatímco se tato frakce dožadovala korunovace Dona Juana, „alfonsisté“ měli odlišnou vizi. A přestože falangisté usilovali o vytvoření syndikalistického státu, i v jejich řadách se našli zastánci restaurace monarchie. 12]

Bývalý mechanik a nově zvolený vůdce Falangy Manuel Hedilla dostal nabídku postu předsedy politického výboru FET, avšak odmítl. Byl proto zatčen, obviněn z plánování povstání a odsouzen k trestu smrti. Ačkoli mu byla udělena milost, i tak strávil čtyři roky na samotce ve věznici na Kanárských ostrovech. Několikaleté tresty si odpykávali i další falangisté. V opačném duchu pak Franco 4. srpna 1937 vyhlásil 26 zásad (Statutes) falangistického hnutí za státní doktrínu s cílem vybudovat stavovský stát. 13]

Francovo v roce 1939 při rozhovoru s Yeats-Brownem vyjádřil přání vytvořit stát „podle portugalského nebo italského modelu“. Zejména Salazarův „Estado Novo“ se totiž nechal výrazně inspirovat doktrínou katolického korporativismu. Parlamentní systém byl podle něj pro Španělsko „naprostou katastrofou, která otevřela dveře třídní nenávisti i zahraničním pletichám“. Franco pokračoval:

Nedovolíme žádný parazitismus. Každý Španěl bude muset pracovat podle svých schopností. Dělník je hoden své mzdy a dostane absolutní záruku, že nebude otrokem kapitalismu – pokud se ovšem neuchýlí k metodám třídní války, jež činí společný postup nemožným. Bojujeme za stát, který bude jako velká rodina, bez pánů i nevolníků, plutokratů i proletářů, v němž budou zastoupeny všechny prvky podílející se na vytváření bohatství národa. 14]

Pochod na počest Josého Antonia

Navzdory obecně rozšířenému přesvědčení se „Franco vždy osobně zajímal o pojmy jako ‚sociální spravedlnost‘ či snížení míry majetkové nerovnosti. V roce 1935 se například nechal slyšet, že ‚pro dobro Španělska bych tu raději viděl podstatně méně bohatých i chudých lidí‘“. 15] Ve skutečnosti si však Franco musel naklonit průmyslníky a velké majitele půdy do větší míry, než si to představovali falangisté. Statut práce (Fuero del Trabajo) z 9. března 1938 zakotvoval mj. každoroční placenou dovolenou, minimální mzdu, rodinné příspěvky, jistotu zaměstnání – to vše s výslovným označením soukromého podnikání za „odvěký pohon hospodářského života země“. Nově vzniknuvší „vertikální“ odbory (syndikáty) měly pod dohledem Falangy zastupovat zaměstnance i zaměstnavatele. 16]

Panovaly však pochopitelně zásadní odlišnosti v perspektivě. Franco v syndikátech viděl nástroj k dosažení sociální jednoty, falangisté zase syndikalismus považovali za cestu ke zlomení moci bankéřů a kapitalistů. V září 1939 byl falangista Gerardo Salvador Merino jmenován národním delegátem pro syndikáty. Napříč odvětvími vznikaly národní syndikáty s pravomocí ustanovovat ceny i ekonomické normy. Merinova masová mobilizace syndikalistických dělníků však některé frankistické ministry vyděsila, a když Merino reagoval na nabídku pozice ministra práce, která měla zchladit jeho revoluční zápal, slovy, že přijme jedině funkci ministra vnitra a vedení FET, rozšířili jeho protivníci v červenci 1941 nařčení, že

je svobodným zednářem, načež byl Francem odvolán. 17] Tím došlo i ke zkracení syndikátů.

Značný kus práce v sociální oblasti vykonala sestra Josého Antonia Pilar Primo de Riverová, která se stala vedoucí Sección Femenina FET. Od roku 1937 se pak soustředila na budování sítě vývařoven pro děti, ošetrovatelských zařízení a také distribuci potravin v oblastech vysvobozených od rudé okupace. 18]

V květnu 1941 předložili falangisté prostřednictvím Pilar Primo de Riverové Serranovi Sunerovi – který se jako ministr vnitra stal faktickým šéfem FET – ultimátum: buď se vysloví pro falangismus, nebo se přizná ke svému reakcionářství. Serrano Suner se však odmítl jasně vyjádřit a následně přešel do funkce ministra zahraničních věcí a úřadu ministra vnitra se ujal protivník Falangy plukovník Valentin Galarza. Provizorní vedení Falangy, včetně dalšího sourozence Josého Antonia, bratra Miguela, na protest proti tomu složilo své funkce. V listu *Arriba* vyšel článek kritizující Galarzu, což po nátlaku armády vedlo k propuštění autora, mladého básníka a vedoucího oddělení propagandy na ministerstvu vnitra Dionisia, a Antonia Tóvara, zástupce tiskového tajemníka Falangy. Na druhou stranu však Franco jmenoval novou hlavou FET zasloužilého falangistu Josého Luise Arreseho, nepřítele Galarzy, proslulého svou poctivostí a idealismem. 19] Navíc Arreseho pověřil svoláním sněmu falangistů, odkud by vzešly požadavky na vylepšení zastoupení Falangy ve vládě. Nato se stal ministrem práce José Antonio Girón a bratr Josého Antonia Miguel stanul v čele ministerstva zemědělství. 20] Dozor nad tiskem a propagandou byl odejmut z pravomocí ministerstva vnitra a převzat FET. Falangisté tak značně posílili, tím spíš, když se v rozepři Serrana s Arresem postavil Franco za druhého jmenovaného. Arrese sám pak byl Francovi pevně oddán.

Různice karlistů s falangisty nabyly časem na síle natolik, že v srpnu 1942 došlo ke střetům před chrámem Virgen de Begona, kde mladý falangista vhodil do davu granát. Ukázalo, že mu za to zaplatili z německého vyslanectví a že existoval neúspěšný německý plán vyvolat ve Španělsku chaos a obsadit jej. 21] Serrana Suneru, přestože nebyl součástí spiknutí, považoval Franco za příliš nakloněného věci Osy, a tak byl z úřadu ministra zahraničí odvolán.

Franco totiž navzdory materiální pomoci i proudu dobrovolníků, z nichž tolik těžil za občanské války, zachovával ve 2. sv. válce neutralitu. Až v červnu 1941, poté co vypukla válka zemí Osy proti SSSR, povolil Franco španělským dobrovolníkům boj na východní frontě. Tím dostal možnost projevit se plně a v nevídané míře falangistický duch: přihlásily se statisíce dobrovolníků, 40 000 z nich odešlo do boje jako Modrá divize, v odkazu na modré košile Falangy. Když Franco v roce 1943 odvolal Modrou divizi a o rok později i Španělskou legii, několik stovek falangistů se **odmítlo vrátit** a připojili se k dobrovolníkům Zbraní SS z Francie, Skandinávie a Nizozemí, s nimiž bojovali v ústupových bojích až do bitvy o poslední čtvrti Berlína proti nesmírné sovětské přesile na jaře roku 1945. 22]

S koncem války ale vliv falangistů na frankistický režim upadal, přestože symbolika Falangy a legenda Josého Antonia i nadále sloužily k mobilizaci národa. Příslušníku staré gardy Falangy José Antoniu Girovi, který byl v letech 1941-1957 ministrem práce, se povedlo zavést nemocenskou a starobní důchody, mateřskou podporu či otevřít úřady sociálního zabezpečení. Nechal také zřídit čtyři vysoké školy pro dělníky a stavět pro ně rekreační

zařízení. Pozice Falangy však oslabila do té míry, že v Madridu a Alicante byly zakázány připomínkové akce modrých košil – stejně jako „římský pozdrav“ vztyčenou paží. V roce 1945 byl výkonný a poctivý falangista Arrese odvolán z úřadu ministra a generálního tajemníka FET, který nadále zůstal neobsazen. Nahrazen byl i další falangista, ministr války generál Aqsensio, přestože si Girón udržel ministerstvo práce a Cuesta byl jmenován ministrem spravedlnosti. 23]

Francovo Španělsko sice nebylo Falangou vysněným národně-syndikalistickým státem, ale přesto se jednalo o zdaleka nejúspěšnější moderní státní zřízení země – počítaje v to i současné království. Před volným kapitalistickým trhem dostávaly dlouho přednost státní investice a roku 1941 vznikl i **Instituto Nacional de Industria** (INI) coby nástroj k vybudování a správě nových průmyslových odvětví. 24] Pod vedením někdejšího profesora strojírenství a veterána občanské války **Juana Antonia Suanzese** nabylo do poloviny 50. let INI částečné či úplně vlastnictví 70 podniků. Současně se díky snadno dostupným bankovním úvěrům rozvíjel i soukromý sektor. 25] Rostly přehrady, díky čemuž se ohromně zvedl objem energie získávané z tohoto zdroje. 20 000 dělníků postavilo obří ocelárny v Aviles, vznikaly i rafinérie a Barcelona se stala centrem automobilového průmyslu. Instituto Nacional de Colonización pak jen v roce 1950 vykoupil 296 nevyužitých pozemků a usídlil na nich 25 517 rolníků. V provinciích Extremadura, Jaen, Málaga a Aragon došlo k masivnímu vysazování lesů. V Badajozu na tisících hektarech ladem ležící země vyrostly nová modelová městečka a vesnice pro osadníky. 26] V lecčems to připomínalo o několik desetiletí starší projekt modelových obcí, zřízených na vysušených mokřadech ve fašistické Itálii.

Frankistické Španělsko však nikdy nevyřešilo zásadní otázku bankovní reformy, a tak se mzdami rostla i inflace a obchodní schodky – což vedlo k potřebě půjčovat si z ciziny. V letech 1958 a 1959 vstoupila země do mezinárodního finančního systému a spolu s tím přišli i poradci z OEEC (předchůdce OECD) a MMF. 27] Španělsko se otevřelo půjčkám z USA, OEEC i MMF, zatímco příliv členů *Opus Dei* do vysokých pozic vedl navzdory Suanzesovým protestům k zavádění liberální ekonomické deflace a škrtnům ve státních výdajích. Od roku 1955 začalo Franca přijímat i „mezinárodní společenství“ a země se stala členským státem OSN.

Symbole a slogany Falangy sice nacionalistický stát ochotně využíval, hnutí však scházelo stále rychleji na úbytě a Franco v rozbíhající se studené válce viděl příležitost zbavit se nálepky „fašisty“ a stát se váženým spojencem Atlantické aliance.

V listopadu 1955 dorazil Franco do Escorialu na výroční mši za Josého Antonia. Neměl však na sobě jako obvykle falangistickou uniformu – tedy modrou košili a bílé sako – ale svou vojenskou uniformu. Když procházel kolem stovky čestných stráží z řad mládežnické skupiny Falangy, ozývalo se bučení a sykot. Franco následně nechal rozpustit celé vedení Falangistické mladé fronty. V roce 1956 odpadlík od Falangy Dionisio Rudruejo vytvořil studentskou skupinu *Nuevo Tiempo*, jejíž příslušníci se na Madridské univerzitě střetli s mladými z Frente de Juventudes. Franco v reakci na to odvolal dlouholetého falangistického ministra vnitra Cuestu, přestože byl zrovna mimo zemi. Byl však nahrazen Arresem, kolem něhož se falangisté zformovali se znovu nalezenou energií a sepsali „Základní zákony“ pro

dobu po Francovi, jež měly načrtnout cestu k plně národně-syndikalistickému státu. Franco si Arreseho předvolal, aby mu připomněl, že otázka nástupnictví už byla vyřešena – země se měla vrátit k monarchii. Arrese předložil svou rezignaci, již Franco odmítl. Skončil však jako ministr vnitra, kde byl nahrazen umírněným falangistou, a obdržel post ministra bydlení. V roce 1958 vydal Franco „zákon o zásadách národního hnutí“ (Ley de Principios del Movimiento Nacional), kde nebylo ani zmínky o falangismu a dokonce ani FET.

Roku 1959 byly ostatky Josého Antonia exhumovány z hrobu u paty oltáře královské kaple v klášteře El Escorial, kde byly 30. listopadu 1939 pohřbeny po 500 km dlouhé cestě procesí z Alicante. Přesun na nové místo věčného odpočinku v nedávno dokončeném mauzoleu „milionu mrtvých“, jež mělo připomínat všechny zemřelé „za Boha a Španělsko“ za občanské války v „Údolí padlých“, byl pokládán za ústupek monarchistům. Na záměr otřít se o Falangu ostatně ukazovala i Francova neúčast při obřadu, kam namísto sebe vyslal jednoho ze svých tajemníků Luise Carreru Blanca, který musel strpět projevy nevole falangistů. 28] Poselství už nemohlo jasnější: budoucnost Španělska po Francovi bude monarchistická, ne falangistická.

V listopadu 1969 spáchal na protest proti zradě falangismu před madridským kostelem sv. Barba sebevraždu veterán hnutí Francisco Herranz. Téhož roku jmenoval Franco svým nástupcem prince Juana Carlose, vnuka krále Alfonse XIII. Franco zemřel 20. listopadu 1975, paradoxně v den výročí José Antoniovoy smrti. V prosinci 1979 španělští voliči 94% většinou vyslali Španělsko na cestu do parlamentně demokratického marasmu, k chaosu, korupci a dluhům.

V roce 1977 se Národní hnutí samo rozpustilo. Staří falangisté a další stoupenci si však dodnes pokaždé 20. listopadu Josého Antonia připomínají. Falange Española de las JONS bylo obnovena roku 1976 a drží mnoho zastupitelských a starostenských postů po celé zemi. Hnutí se drží původních zásad národního syndikalismu, chápe člověka jako společenského tvora s tradičním duchovním posláním založeným na katolicismu, jež je třeba předat budoucím generacím v rámci dějinné kontinuity španělské civilizace. Nesmírně důležité pro zdar jakékoliv případné budoucí iniciativy je řešení, které Falange Española de las JONS předkládá v otázce financí: zastává znárodnění bank a udělování půjček s nízkými nebo nulovými úroky pro kooperativy a menší i střední podniky.29]

José Antonio a španělský národní syndikalismus nezůstal bez odezvy, především v latinském světě, jelikož jde o hispánské ztělesnění univerzální reakce na univerzální civilizační krizi, již liberální demokracie vyřešit nedokázala a kterou vlastně kapitalismus zapříčinil. Jeho údajná antiteze – marxismus – byla jen zrcadlovým obrazem kapitalismu a tak ještě zhoršila existenční krizi do té míry, že vyvolala pochybnosti o samotném obsahu toho, co to znamená být „člověkem“. Pro materialisty kapitalistického i socialistického stříhu je člověk oproštěn od jakýchkoliv duchovních a dokonce i kdysi zásadních morálních a etických významů, jež byly nahrazeny morálním nihilismem Marxe, Freuda a Darwina. Lidé hledající důslednější odpovědi na „moderní“ a „progresivní“ liberální i socialistické doktríny souběžně v různých zemích dospěli k podobným závěrům, jelikož civilizační krize vytvořila podobné problémy po celé Evropě i jinde. Jejich odpovědí byla dialektická syntéza národního, sociálního a náboženského, tradičního a inovativního, sociální kolektivnost národa a státu, jež však umožňovala a

odměňovala individuální osobnost. Peklo, do něhož Španělsko zavedla liberální demokracie s komunismem, šokovalo mnohé v hispánské sféře natolik, že se začali poohlížet po možných odpovědích u Falangy. V Polsku vzniklo v roce 1934 uskupení **Oboz Narodowo Radykalny — Falanga**, mládežnické hnutí podobně jako jeho španělská obdoba, a za války se stalo součástí odboje proti německé okupaci.

V Chile byla roku 1935 zformována Falange Nacional; v Bolívii o dva roky později socialistická Falange; v Ekvádoru pak v roce 1948 Alianza Revolucionaria Nacionalista Ecuatoriana. Mexičtí synarchisté se koncem 30. let těšili značné podpoře. V Argentině, jak se ostatně v katolické zemi obývané převážně lidmi španělského původu dalo očekávat, mnozí velice podporovali boj Španělsko proti komunismu. Tito lidé založili Centro de Acción Española, které poskytlo prostory Falange Española de Buenos Aires. 30] Peronistický stát se falangistickému ideálu přiblížil více než Francovo Španělsko, když dokonce byly ustanoveny dvě celé národně syndikalistické provincie, záměr vytvořit národně syndikalistický stát z celé Argentiny byl však náhle ukončen Peronovým svržením v roce 1955. 31]

Peruánští falangisté z Union Revolucionario ctí památku Josého Antonia. Movimiento Patriótico Falangista del Uruguay převzalo rudou, černou a šípy ve jhu falangistů a usiluje o „hlubokou sociální revoluci“. Movimiento Revolucionario Nacional Sindicalista bylo založeno roku 1969 a ani dnes neslevilo z požadavku na vytvoření „státu národního společenství“. Národní sinarquisté v Mexiku existují od roku 1937, Kolumbie má skupinu Alternativa Falangista. I v Polsku obnovila svou činnost Falanga, která si zachovala znak té původní: ruku s mečem. 32] Stále populárnější řecký Zlatý úsvit, příčina těžkého spánku vládců spletence komunismu a plutokracie, si s úctou připomíná na Josého Antonia. 33] Totéž pokaždé koncem listopadu dělají, jako to činili dlouhá desetiletí, i falangisté v jeho rodném Španělsku, staří i mladí, zdravící se falangistickými pozdravy, někteří s rudými barety a v modrých košilích, 34] kteří na jméno Josého Antonia reagují tradičním zvoláním *Presente!*

Poznámky:

1] Mezi zabitými republikány bylo také 12 biskupů, 4 184 kněží, 2 365 mnichů a kolem tří stovek jeptišek, Viz Joe Pearce, *Literary Giants* (San Francisco: Ignatius Press, 2005), “Roy Campbell,” s. 187. Viz také Brian Crozier, s. 269.

2] “José Antonio de Rivera,” os. cit., 15. prosince 1989.

3] Brian Crozier, *Franco: A Biographical History* (London: Eyre and Spottiswoode, 1967), s. 173.

4] Brian Crozier, *ibid.*

5] Brian Crozier, *ibid.*

5a] V říjnu 1932 vznikla koalice Španělská konfederace nezávislé pravice (Confederación Española de Derechas Autónomas – CEDA) z Comución Tradicionalista (CT: karlisté neboli

legitimisté, kteří jsou stoupenci sálského zákona – dědění trůnu po meči, v jejich čele později stál Manuel Fal Conde (1894 – 1975); členové její milice byli zvaní Requetés), Renovación Española (RE: alfonsinos – většinoví monarchisté), jejíž představitelem byl JUDr. José Calvo Sotelo (1893 – 1936), ministr financí za diktatury, AP, PA a jiných. Zdroj: **Britské listy**.

6] Brian Crozier, *ibid.*, s. 180.

7] Brian Crozier, *ibid.*, ps. 265-266.

8] F. Yeats-Brown, *European Jungle* (London: Eyre and Spottiswoode, 1939), s. 276.

9] F. Yeats-Brown, *ibid.*

10] Brian Crozier, *os. cit.*, s. 218.

11] Brian Crozier, s. 237.

12] V červenci 1943 podepsalo 27 předních monarchistů – mezi nimi i pět falangistů – deklaraci vyzývající k restauraci „tradiční katolické monarchie“. Předseda FET Arrese tyto monarchistické falangisty z hnutí vyloučil.

13] Brian Crozier, *ibid.*, s. 243-244.

14] F. Yeats-Brown, *os. cit.*, s. 289-290.

15] Brian Crozier, *ibid.*, s. 270.

16] Brian Crozier, *ibid.*

17] Brian Crozier, *ibid.*, s. 419-420.

18] Brian Crozier, *ibid.*, s. 271.

19] Brian Crozier, *ibid.*, s. 427.

20] Brian Crozier, *ibid.*, s. 428.

21] Brian Crozier, *ibid.*, s. 423-426.

22] “José Antonio de Rivera,” *os. cit.*, 15. prosince 1989.

23] Brian Crozier, *os. cit.*, s. 437.

24] Brian Crozier, *ibid.*, s. 456.

25] Brian Crozier, *ibid.*

26] Brian Crozier, *ibid.*, s. 457-458.

27] Brian Crozier, *ibid.*, s. 463.

28] Brian Crozier, *ibid.*, s. 455.

29] *Falange Española de las JONS* 2011 manifesto, bod 14.

30] Ronald H. Dolkart, "The Right in the Décade Infame 1930-1943," v Sandra McGee Deutsch and Ronald H. Dolkart (ed.) *The Argentine Right* (Wilmington: SR Books, 1993), s. 78.

31] Viz K. R. Bolton, *Perón and Perónism* (London: Black House Publishing, 2014), s. 243-251.

32] Falanga, <http://www.falanga.org.pl/>

33] "The Falange and the Spanish National Revolution," <http://xaameriki.wordpress.com/2013/11/27/jose-antonio-primo-de-rivera-present-the-falange-and-the-spanish-national-revolution/>

34] Commemoration, 2013, <http://www.demotix.com/news/3325754/fascist-rally-commemorate-death-franco-and-primo-d-e-rivera#media-3325266> (nefunkční odkaz)

Článek Kerryho Boltóna José Antonio Primo de Rivera, Part 2 vyšel na stránkách Counter-Currents Publishing 16. února 2016.